

IVO PIRKOVIČ:

BITKA ZA PLETERJE

(Nadaljevanje)

"Franc Pirkovič je na to pismo odgovoril, da je razumljivo, da se bo za Pleterje zavzel, kolikor more, ker mu je samemu do Pleterij, poročstva pa da seveda ne more prevzeti nikakšnega, ker to ne odvisi od njega, ampak od višjih poveljstev." — Tako nam p. prior, dr. Josip Edgar Leopold, v svojih spominih popisuje črne skrbi, ki mu jih je prizadejala bela garda glede usode samostana.

Spominjam se, da je tisti čas dr. Edgar zaprosil tudi mene, da bi poslal Izvršnemu odboru OF prošnjo, naj partizani samostanu prizanešajo, oziroma, naj bi ga ob napadu poskušali kolikor mogoče očuvati, če vojaški razlogi že zahtevajo, da ga napadejo. P. priorju sem svetoval, naj na poveljstvu italijanske divizije v Novem mestu zahteva, da umaknejo belo gardo iz samostana. Trpko se je nasmehljivo, da umaknejo belo gardo iz samostana. Trpko se je nasmehljivo, da umaknejo belo gardo iz samostana. Trpko se je nasmehljivo, da umaknejo belo gardo iz samostana.

Kje ste zdaj "Slovenec" in "Slovenski dom", kje ste Javorovniki in fajmoštri, da bi dvignili svoj glas v obrambo posvečenega kraja? Kje ste vsi v glasni branilci vere, ki si v splošnih procesijah zadevljate križ na svoje rame; kje ste, ki pred svetom pepelite glave in ob zvonjenju vseh zvonov hrupno zadoščate za grehe tistih, ki rušijo v kasarne spremenjene cerkve? Zakaj ste se potuhnili za plotove sedaj, ko je vaš čas? so me obletavala čudna vprašanja.

Ruševine cerkva in samostanov so jim potrebne kot oko slepu. Z nečloveškim okupatorjem so se spečali in bi potrebovali sedaj za vsako ceno plašč farizejske pravičnosti. V Pleterjah bodo ruševine, ker jih farizeji potrebujejo in hočejo. To sem v svojih mislih spoznal in dejal p. priorju, da store najboljše, da znešijo samostanske dragocenosti in umetnine na najvarnejši kraj, ker ne more nihče prerokovati, kaj se bo s samostanom zgodilo.

"Računam, da bo samostan napaden s sprednje strani", mi je pripovedoval p. prior, "in tudi nato sem pripravljen, da bo del samostana uničen. Zato smo umaknili, kar je vrednega, v zadnji del samostana."

Usoda je hotela, da so se kasneje dogodki razvijali drugače. Objubljeno pismo sem Izvršnemu odboru OF poslal 11. februarja 1943.

4. Partizani napadejo

Po veliki zmagi nad Italijani in belo gardo na Vivodini, so Cankarjeva, Tomšičeva in Gubčeva brigada preganjale po Žumberku in Pokolpu Paveličeve ustaše, sredi februarja 1943 sta pa Cankarjeva in Tomšičeva dobili povelje, naj v noči od 18. na 19. februarja napadeta belogardiste v Pleterjah. Z njima je krenila čez Gorjance tudi hrvaška XIII. proletarska brigada. Gubčeva je ostala na hrvaški strani, še naprej uničevala železnico v prostoru med Karlovcem in Zagrebom ter varovala napad na Pleterje s hrvaške strani. Nadležni in lahkoživi belogardisti v samostanu niso verjeli, da bi bil partizanski opomin resna stvar in se niso prav nič nadejali, da so partizani spletki za njihove grešne hrbte trditi. Njihova patrula, ki je v četrtek, 18. februarja iz Pleterij obhodila Ban, Ržišča, Velike in Male Vodenice, je sicer prinesla domov novico, da so ljudje videli v Jesenovskem jarku mnogo hrvaških partizanov, ki so prišli tja ponoči, toda to ni bilo v svobodnih Gorjancih nič nenavadnega. Druga pleterska patrula, ki je bila tisti dan na Javorovici, v Vratnem, Vrhpolju in Mihovem, ni opazila še nikjer nič sumljivega in prav tako tudi beli gardi v Kostanjevici niso prinesle njene patrle z gorskih krajev nobenih posebnih novic.

Tomšičeva brigada je dobila nalogo, da zapre pri Struškem klancu, na zapadni strani Mo-

krega polja, dohode do Novega mesta; XIII. proletarska brigada bi morala napasti belogardistično postojanko na Brezovici, kjer je bil tudi štab II. bataljona, obenem pa bi morala držati Italijane v St. Jerneju, kjer je imel okupator bataljonsko poveljstvo in baterijo topništva. Partizani so zaprli izhode tudi iz Kostanjevice, kjer je bila poleg Italijanov še 3. četa bele garde; Cankarjevi so dobili povelje napasti Pleterje. Skoraj tri ure hoda dolgo šentjernejsko dolino so partizani oklenili z jeklenim obročem in jo spreminili v ogromno past, v kateri so se tri dni vrstili dramatični dogodki, ponos naše zgodovine. Čuvar svobodnih Gorjancev, Vzhodnodolenjski odred, je stal takrat na Žumberku in krotil sovražnika pri Metliki.

Cankarjevci so naskočili samostan v četrtek, 18. februarja 1943, okoli 10. ure zvečer,

hrvaški proletarci pa malo kasneje Brezovico. Hrvatom je bil dodeljen za zvezo namestnik komisarja Vzhodnodolenjskega odreda, Franc Pirkovič — Cort. Na Brezovici so se belogardisti utrili v hiši, ki so jo po sili vzeli ljubljanskemu drogeristu Benu Gregoriču; 18 Italijanov, ki so gradili od Kostanjevice proti Beli krajini močno utrjeno obrambno linijo, ki naj bi okupatorja rešila neznanega pri tiska partizanske vojske, je ticalo poleg v hiši kovača Jankoviča. V obzidano in močno utrjeno belogardistično postojanko so si izkopali rov, da bi v sili lahko pobegnili k bojevitijšim belogardistom. Ko je začelo sedaj pokati, so preplašeni Italijani začeli res tiščati k belim, ti so jim pa luknje v obzidju svoje postojanke zadelali, češ, naj se branijo in nosijo svoj delež borbe sami. Italijani so zmedeni tekali po hiši in rovu. V

tem je neki hrvaški partizan vdrl k njim skozi okno in zavpil nekaj po italijansko. Trije Lahi so se mu predali brez upiranja, ostali so pa v smrtni stiski pritisnili v rov, zapornico porušili in se rešili k belim. Morda so beli odprli rov Italijanom tudi sami.

Ta del borbe so potem Italijani v svojem poročilu poveljstvu 24. pešpolka imenovali "borbo moža proti možu — corpo a corpo" in so pristavili še, da so bili Italijani hrabrejši od belih.

Svoje tri jetnike je hrvaški partizan pripeljal na poveljstvo v Smarje. Tu so partizani, v tistih časih še močno gladni orožja, planili najprej po lepo negovanih pištolah, ki so jih nosili Lahi. V tej plemeniti tekmi in drenju je po nesreči počil strel. Italijani so planili skozi vrata in v noč in še preden se je kdo zavedal, kaj je bilo, že ni bilo Italijanov nikjer. V partizanskih rokah so pustili le svoje orožje.

Težka borba pa se je razvila

na Brezovici za belogardistično postojanko. Partizani so začeli z osredotočenim ognjem vsega svojega orožja. Mali top kalibra 65—17 in minomet so postavili kar poleg zazidane in zamrežene hiše in po močni pravišli z bombami nekajkrat v napad. Pa je bil preboj skozi bodočo žico in pod hudim ognjem iz močnih sovražnikovih bunkerjev nemogoč. Partizanske položaje pa so tolkli tudi italijanski minometalci in baterija težkih topov iz komaj kilometer oddaljenega St. Jerneja.

Vendar so partizani na svojih položajih vzdržali vso noč in belogardiste hudo zdelovali. Posebno s težkim orožjem so jim prizadevali udarce. Top je prebil steno, da so granate eksplodirale v hiši. Pri tem sta bila, pravijo belogardisti, dva njihova težko ranjena, eden pa lažje; Italijani pa poročajo o treh težko in petih lahko ranjenih na Brezovici in ni mogoče vedeti, ali štejejo zraven tudi belogardiste ali le svoje.

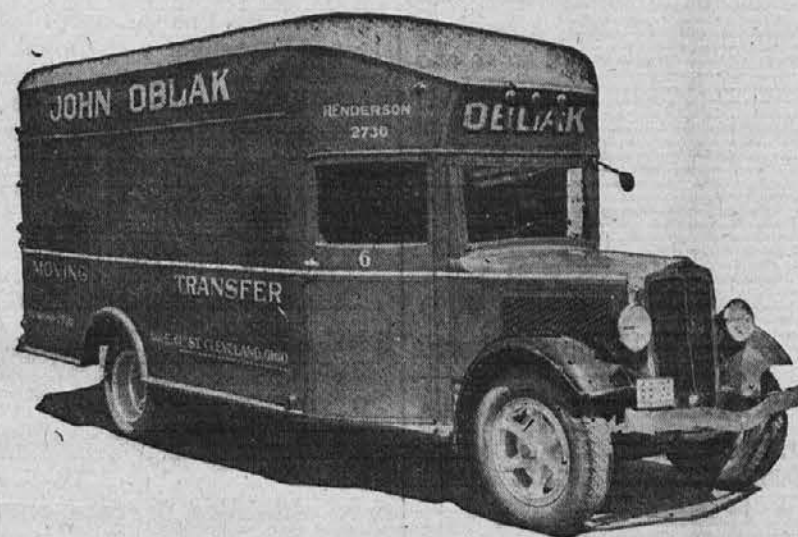
O partizanskih izgubah na

Brezovici trdijo Italijani, da sta obležala na bojišču partizan, ki je vodil napad, in še nekdo, ki da ju partizani niso mogli odpeljati. Padla naj bi pred kovačevo hišo od hladnega orožja (arma bianca). To pa ni mogoče, ker take borbe pred hišo, v kateri so tiščali Italijani, ni bilo. Če sta v napadu resnično obležala dva partizana, sta padla od krogel ali granat iz St. Jerneja.

Ob peti uri zjutraj se je XIII. proletarska brigada umaknila z borbenih položajev v zasede in k dnevnemu počitku.

Težjo nalogo in hujše borbe so imeli Cankarjevci to noč v Pleterjah. Dogodke v samostanu naj je poslal p. prior, dr. Edgort akole:

(Dalje prihodnjico)

OBLAK MOVER

Se priporoča, da ga pokličete vsak čas, podnevi ali ponoči. Delo garantirano in hitra postrežba. Obrnite se z vsem zaupanjem na vašega starega znanca

JOHN OBLAKA

1146 East 61st St.

HE 2730

N. J. Popovic, Inc.

IMA ZASTOPSTVO

Chrysler-Plymouth avtov

PRODAJA NAJNOVEJŠE 1949 IZDELKE KOT TUDI RABLJENE AVTE

V zalogi ima razne dele in potrebščine za avte ter izvršuje razna popravila po tovarniško izurjenih mehanikih.

8116 LORAIN AVE.

ME 7200

NICK POPOVIC, predsednik

MIŠKO KRANJEC

OS ŽIVLJENJA

ROMAN

POSAMEZNIKI

(Nadaljevanje)

Hiša se je napolnila s pridelki. Niso že vedeli, kam bi vse spravili. Saj niso imeli prostora. In tako so pred koruzno trgatvijo morali delati koruznjak. Kajpa — zopet ga je oče tesal in skladal. Fanta pa sta kopala ob strani na vrtu, kjer ne bi utesnjevalo skromnega prostora, podzemno klet, ki so jo podložili z lesom in pokrili z zemljo. To bo prostor za krompir, ker kleti nimajo. Tudi repo bo treba sem spraviti. Ze zdaj je kazalo, kako pretesno je vse in da bo treba na-

posled res postaviti nekaj novega, večjega kakor je to.

Od doma se ni nihče odtrgal, temveč so se prav zvesto držali te skromne domačije. Kruha je bilo vendarle dovolj. Vse poletje so jedli čistega rženega, šele na jesen so začeli primešavati koruzo. A tudi ta kruh je bil dober, dišal je po nečem posebnem, česar človek ni mogel določiti. In to prijetnost, da je kruh na mizi in še tak, so predvsem občutili otroci, ki so si zdaj laže rezali kos za kosom kakor lani in prej. Res, da niso smeli s kruhom zametavati, kakor bi se jim sa-

mim zdelo, vendar stradali zopet niso kot nekoč.

Vse je bilo nekam umirjeno in urejeno, le Matija se je odtegnal delu. Te jeseni ni več ne oral ne sejal. Drugo leto torej ne bo več rasel njegov kruh. Marko je opravičil vse to. Zato se fantu ni ljubilo nič več tako kakor pred letom. Če je bil doma, je podelal pri peči, zlasti ko je postajalo hladneje, če pa je šel kam v vas, je ostal tam po cele ure. To ni bil več tisti skrbni, delavni človek, ki je lani uredil vse njihovo gospodarstvo, temveč nekak potepuh, ki je iskal samo, kje bi mogel dobiti kakšen dinar za cigarete. In zgodilo se je, da je pozimi hodil celo nekam spat. Kam je zahajal, tega niti mati ni mogla izvedeti, dokler naposled ni prišlo do spora med njim in Markom.

Zgodilo se je, da je Marjeta Čehakova zanosila. Bila je to mlado dekle, svojih devetnajst

let. Njena mati je bila znana daleč okoli. Ne toliko iz zadnjih let kakor od prej, predvsem še iz za vojne. Imela je dva zakonata otroka in enega nezakonskega. Zdaj po vojni so dobili nekaj zemlje in so jo obdelovali. Marjeta, njena najstarejša hčerka, je bila dovolj čedno dekle, da je zamakala naposled tudi Matijo.

In zgodilo se je, da je Čehakova stara poslala k Magdičevim sporočilo, da se mora eden fantov poročiti, namreč z njeno hčerjo.

Ko je oče to zvedel, ga je spreletelo, kakor bi ga kdo obilil z mrzlo vodo. Tako torej, si je dejal. Zato so hoteli vsak svoje. Še huje pa je bilo, ko je med fantoma samima prišlo do prvih sporov. Kateri naj jo vzame in kateri je kriv.

"Najbrže," je dejal oče nekoč naravnost, "sta oba krija. To ni moja stvar, uređita sama, kakor se vama zdi. Jaz vaju nisem tja

zavajal in vama nisem branil; dovolj stara sta, da bi lahko vedela, kako se take stvari končajo." Ker pa je Matiji čas potekal in je bilo treba iti k vojakom, si je dekle nekaj premislilo in namah je bil kriv samo Marko. Takoj daleč je prišlo, da je na neki veselici, ki je bila pred pustom, Marko Matijo z nožem obdelal. Bilo je splošno pohujšanje. Matija se je komaj zavlekel domov in ležal dva dni. Pri hiši niso mnogo govorili. Oče je prihajal iz delavnice samo jesti in nato takoj spet odšel. Nikogar ni pogledal. In če ga je kdokaj vprašal, se je samo zarežal, kakor bi hotel koga ugrizniti.

Preden se je vse uredilo, je Matiji prišel čas, da se poslovi od doma. Bil je še nekoliko slab, v obraz sled, oči so bile utrujene, toda zdelo se je, da mu je vendarle prav, da pojde z doma. Kakor bi se naveličal življenja v tej hiši. Oče se je sicer srdil

nanj, vendar si ga je tisti dan želel, da bi spregovoril z njim kakšno besedo. Fanta pa prej ni bilo, dokler ni bil z vsem gotov in je imel le še malo časa, da se ni mogel predolgo muditi in razgovarjati.

"Tak pa zbogom," je naposled iztisnil in ponudil očetu roko. Bilo mu je neprijetno. Sam ni vedel zaradi česa. Oče je bil nekaj posebnega, čeprav se je včasih prepiral z njim in se jezil nanj. Bil je naposled človek, ki je gledal v življenje vse drugače, kakor na priliko mati ali kdo drugi. Imel je občutek, da govori z njim poslednjič. Odslej si ne bosta imela nič več povedati. Ko bi se mogel zdaj oprostiti pred njim, ki je znal marsikaj molče prenesti.

"Zbogom," je dejal oče kratko in zatrl vsako čustvo v sebi, da po glasu ni bilo mogoče spoznati, kaj misli. Potem je šel v kot k steni, kjer je imel neko

skrinjico, obešeno na steno, jo odprl in premetaval po njej, dokler naposled ni izvil iz nje majhne vrečice, kakor bi imel v njej klet. Kaj je jemal iz nje, Matija ni mogel videti, ker je bil oče obrnjen stran. Nato je oče zopet zaprl tisto skrinjico, se vrnil k njemu in mu pomolil z roko.

"To," je dejal. "Včasih človeku prav pride." Fant je podzvestno iztegnil roko kakor nekdanje dni, ko je bil še otrok in je oče imel kaj posebnega, pa je samo njemu namenil. "Če ne za kaj drugega, vsaj za pisma in kakšno cigareto." Matiji je obležal na dlani papirnat denar. Ni ga pregledal, toda čutil je, da ga je dokaj. Zardel je pri tem, kot bi oče storil kaj pregrešnega. Tu ima denar, je pomislil, in ga skriva pred materjo, ki je vajena, da mu vsega pobere.

(Dalje prihodnjico)

